

Тімець О.В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
кафедра географії та екології,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

КОМП'ЮТЕРНО-КОМУНІКАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ІНТЕГРАТИВНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ

У роботі піднімається питання розвитку комп'ютерно-комунікаційної компетентності вчителя географії у сучасній освіті.

This article rises the problem development computer-communicative competence teacher geography in our time education.

Постановка проблеми. Упровадження інформаційних технологій в усі сфери людського життя, в тому числі в географічну освіту, пов'язано з постійно зростаючим об'ємом інформації, з якою людина зустрічається щоденно, з переходом суспільства від технократичної до інформаційної цивілізації. Процес інформатизації суспільства є об'єктивним явищем, пов'язаним з підвищенням ролі й впливу інтелектуальних видів діяльності на всі аспекти людського життя, на що в «Законі про національну програму інформатизації» вказується: «інформаційна технологія – цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розподіл даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування. Використання інформаційних технологій в педагогічному процесі стає одним з пріоритетних напрямків організації освітнього процесу в навчальному закладі».

Характерологічні риси особистості, здатної максимально реалізуватися в інформаційному суспільстві, що вміє бачити себе в контексті загального розвитку людства передбачають психологічну гнучкість, співіснування аналітичних і творчих здібностей, високий загальний

культурний рівень, комунікативні навички (включаючи володіння комп'ютерними технологіями), вміння переключатися на різні види діяльності. Сучасні інформаційні технології відіграють значну роль у формуванні ціннісних орієнтацій молоді: готують її до життя в нових інформаційних умовах, до повноцінного сприймання різноманітної інформації та її критичного осмислення.

Аналіз літературних джерел за темою дослідження. Сучасні дослідники питання запровадження комп'ютерних технологій в освіті (Є.І. Машбіц, В.В. Осадчий, С.О. Сисоєва, О.В. Співаковський, О.А. Хомік, Є.А. Чайковська та ін.) вказують на те, що ці технології побудовані за так званим принципом надмірності інформації, тобто будь-яке завдання може бути вирішене декількома шляхами, що стимулює пошук нових раніше невідомих способів діяльності.

Формулювання цілей статті. Розкриття значення комп'ютерно-комунікаційної компетентності вчителя географії як необхідної умови здійснення ним фахової діяльності на високому професійному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Роль сьогоднішньої школи полягає, перш за все, в максимальній можливості виконання соціального замовлення: для суспільства в цілому на сучасному етапі розвитку науково-технічного прогресу і для окремої особистості, що духовно зростає, в діяльнісній основі якої для здійснення особистісного росту необхідні такі компетентності:

- працювати на різних рівнях складності, засвоювати і використовувати різні методи аналізу і синтезу фактичного матеріалу в кількісно і якісно неоднорідному інформаційному просторі;
- порівнювати, співставляти, аналізувати і синтезувати, оцінювати й прогнозувати факти суспільного життя, здійснювати дослідницьку діяльність, приймаючи правильні рішення для досягнення визначеного результату в виборі сфери діяльності, що дає можливість самовизначитися в житті, у професії;
- здійснювати цілеспрямований пошук і відбирати необхідну інформацію, вміти її обробляти з допомогою сучасних інформаційних технологій. Вирішувати поставлені завдання різного рівня складності від вибору актуальної інформації до створення наукового проекту. Чітко розкривати власні ідеї і оформляти роботу в співвідношенні з поставленими цілями й висунутими до неї вимогами;
- уміти користуватися різноманітними джерелами даних, включаючи Інтернет-ресурси, узагальнювати інформацію, накопичувати знання, адекватно оцінювати факти суспільного життя, використовувати інтеграційні зв'язки наук, творчо використовувати прийоми інтелектуальної діяльності тощо.

Для виконання цих завдань важливим є розвиток комп'ютерно-

комунікаційної компетентності вчителя географії як системи комп'ютерних знань і вмінь, що забезпечує необхідний рівень отримання, переробки, передачі, збереження і пропагування життєво значущої інформації. Ця система є невід'ємною частиною його професійної компетентності до якої крім того належать: психологічна, предметна (географічна), дидактична, методична та ін. Формування професійної компетентності вчителя географії вимагає інтегрованого навчання, де поруч з загальноосвітньою, педагогічною і безпосередньо професійною підготовкою стоїть надання майбутнім учителям поведінкових навичок міжособистісних комунікацій, а також умінь використання комп'ютерних технологій. Адже глобалізація сучасного інформаційного світу призвела до потреби утвердження медіакультури і в освітньому просторі.

Ще одним аспектом є роль комп'ютера як потужного технічного засобу, що дає можливість максимально індивідуалізувати самостійну пізнавальну діяльність учнів під керівництвом учителя. Використання інформаційних технологій сприяє економії навчального часу за рахунок автоматизації операцій обчислювального характеру (визначення місцевого часу, географічних координат тощо); підсилення наочності матеріалу та полегшення його сприйняття; алгоритмізації процесу розв'язування географічних задач; поглиблення змісту навчального предмету (фізичної чи економічної географії); організації експериментально-дослідницької діяльності на основі моделювання географічних процесів і явищ (краєзнавчо-туристська робота тощо).

У Державній програмі «Вчитель» вказується, що «до числа пріоритетних і невідкладних у сфері психологічної модернізації педагогічної освіти та професійної діяльності вчителя належать завдання комп'ютеризації навчальних закладів, інформатизації навчально-виховного процесу». Саме тому вчителю слід зважати на протиріччя, яке полягає в застосуванні інформаційних систем й ставить учня в роль отримувача інформаційного змісту і системи завдань для засвоєння. Дана педагогічна позиція втратила актуальність. Вона повинна співпадати з особистісною оцінкою учнів, професійно компетентного вчителя на основі комплексних результатів навчання, спільно досягнутих усіма учасниками освітнього процесу.

Щоб ефективно вирішити це протиріччя необхідно взаємодіяти з учнями в змістовому полі культури, духовності, моралі, гуманістичних ідей і мотивів:

- поруч з інтелектуальним розвитком школяра планомірно і одночасно здійснювати його емоційне виховання, що сприяє формуванню його адекватної самооцінки в межах постійної взаємодії з оточуючим середовищем;

- виховувати культуру мови і мислення, виховувати його здатність до науково-дослідницької роботи, розвивати комунікативні навички (вміння працювати індивідуально, в парах, невеликих групах, в колективі, навчитися ранжувати завдання роботи і визначати логіку послідовної діяльності);
- оптимально застосовувати комп'ютерні технології, враховуючи рівень складності навчального матеріалу й підготовленості учнів.

Ці завдання можна успішно вирішувати на уроках географії. Сучасні засоби навчання паралельно з традиційними (географічні карти різного змісту, картини, навчальні тексти, статистичні таблиці, графіки, словесні ілюстрування явищ і подій) дозволяють посилити гуманізацію і гуманітаризацію процесу освіти. Чіткий підбір засобів і їхнє поєднання сприяє підвищенню ефективності навчання географії. І.В. Душіна вказує на те, що робота з комп'ютером викликає в учнів підвищений інтерес і посилює їхню мотивацію. Використання комп'ютерних технологій створює можливість доступу до великої кількості сучасної актуальної інформації, здійснення «діалогу» з джерелом знань. Поєднання кольору, мультиплікації, музики, звуку, динамічних моделей і т.д. розширяє можливості уявлення навчальної інформації. При цьому значна частина наочних демонстраційних посібників і моделей (настінні плакати, картини, карти, діапозитиви, відеофрагменти, анімаційні схеми і ін.) можуть зберігатися в цифровому форматі, що вивільняє місце в класі й зменшує час підготовки вчителя до уроку. Але найважливішою перевагою комп'ютерних технологій є можливість з їхньою допомогою управляти пізнавальною діяльністю школярів [4].

Використання в шкільній практиці комп'ютерних технологій вимагає врахування психофізіологічних особливостей школярів, що дозволить ширше використовувати міжпредметні зв'язки шкільних предметів, конструювати зміст уроку в залежності від навчальних цілей на різних етапах навчання. У даний час створено навчально-програмні (електронні) засоби й мультимедіа, що відрізняються дизайном, внутрішньою організацією матеріалу, кількістю об'єктів вивчення, а також рівнем інтерактивності. У цілому це збільшує можливості вчителя в здійсненні особистісно-орієнтованого підходу, широкому використанні в процесі навчання географії знань, умінь і навичок з шкільних курсів математичного і гуманітарного циклу, створення різноманітних завдань, об'єктивної діагностики рівнів засвоєння знань. Звісно, вчитель (і не лише вчитель географії) змушений буде постійно займатися самовдосконаленням, а все різноманіття практичної діяльності, що планується, чітко спланувати й урізноманітнювати, знаючи, що головним результатом стане високий рівень засвоєння навчального матеріалу учнями.

Ця обставина важлива і для вчителя, зацікавленого в перспективі

власного професійного росту, для учнів, і для навчального закладу в цілому. Глобальність інформаційних перемін в країні очевидна, тому необхідним є перегляд підходів до навчання дітей, які будуть жити в кардинально іншій системі знань і видів діяльності. Комп'ютер займе в цій системі одне з найважливіших місць. Застосування інформаційних технологій дає можливість значно підвищити ефективність здобуття географічної інформації за рахунок її своєчасності, корисності, доцільності, доступності, ефективного поєднання індивідуальної та колективної роботи, методів і засобів навчання, організаційних форм навчального процесу з географії.

Професор В.П. Корнєєв наголошує на тому, що «обов'язковою умовою інформатизації географічної освіти серед учнівської молоді є готовність учителів до використання нових технологій навчання географії в середніх навчальних закладах. Чим краще обізнаний учитель з методикою надання знань за допомогою комп'ютерних технологій у формуванні умінь учнів працювати з географічною інформацією за допомогою комп'ютера, тим ґрунтовніші й змістовніші знання будуть отримувати учні» [2].

З огляду на це, слід зважити на ту обставину, що комп'ютер не можна просто додати до існуючої освітньої системи, необхідно здійснювати його організаційну і технологічну інтеграцію з усією структурою освіти. Основою даної інтеграції повинні стати технології Інтернету і локальних мереж. Тому, під час застосування Інтернету в географії необхідно враховувати весь комплекс питань цілей і змісту навчання, організаційних форм і основних освітніх функцій мережі, а також методів навчальної роботи.

Очевидно, що інформаційно-телекомунікаційні технології, мережа Інтернет здатні стати однією з основ нового сучасного підходу до освіти в межах більшості шкільних предметів, де географія наділена особливо унікальним змістом і характером використання. Тому, проникнення в шкільну географію комп'ютерних технологій (мультимедіа, Інтернет, інформаційний простір, комп'ютерна мережа тощо) є обов'язковою складовою процесу інформатизації освіти і набуває особливого значення в силу особливостей цього курсу:

1) вчителі географії відчують потребу в постійному оновленні й актуалізації географічної інформації, статистичних даних, карт, графіків в силу того, що друковані джерела не встигають за географічною картиною світу, що динамічно змінюється;

2) застосування комп'ютерних технологій під час вивчення географії дозволяє підсилити орієнтацію на наочне уявлення матеріалу, що вивчається, а принцип наочності в географії має особливе значення;

3) комп'ютерне навчання дозволяє здійснювати розвиток інформаційної культури учнів (цілісність, доступність і зрозумілість географічної інформації) засобом створення спеціального середовища та відпрацювання різноманітних методів і прийомів у роботі з великим об'ємом інформації;

4) саме під час вивчення шкільної географії виявляється велика кількість значних у дослідницькому і творчому плані проблем і задач, що вимагає наявності інтегрованих знань, вивчення регіональної специфіки, інтенсивного дослідницького пошуку для їхнього вирішення;

5) у програмі шкільного курсу географії розглядаються як природні, так і суспільні об'єкти і закономірності. Учитель може підвищити рівень бажання учнів вивчати географію, адже проблеми мотивації, цікавості до географії в сучасній школі не є стабільними;

6) під час вивчення географічних проблем, особливо в економічній і соціальній географії, учні з допомогою Інтернету оволодівають навичками знаходження шляхів вирішення проблем, прогнозують результати і роблять їх доступними користувачам комп'ютерних технологій через публікацію результатів та шляхом розміщення їх на власних сайтах чи сайтах шкіл;

7) питання, якими займається шкільна географія, відносяться не тільки до теоретичних проблем і аспектів навчання, а більшість з них практично стосуються кожного члена суспільства.

Тому, вдосконалення шкільної географічної освіти передбачає широке втілення системи інформаційних технологій у навчальний процес. На уроках географії з її допомогою вчитель може широко розкривати фізико-географічні й соціально-економічні особливості й закономірності розвитку процесів і явищ; з допомогою демонстрування давати характеристику конкретних територій (як регіонального так і глобального масштабу); використовувати електронні карти, схеми, таблиці; проводити інтерактивні заняття; здійснювати контроль і перевірку знань учнів.

Слід зважити на те, що залишаються невирішеними питання, що стосуються застосування комп'ютерних технологій:

- 1) диспропорції в співвідношенні об'єму інформації, що засвоюється учнем;
- 2) труднощі орієнтування в інформаційному потоці;
- 3) необхідність індивідуалізації і диференціації навчання;
- 4) неспівставність людського мислення і логіки машини;
- 5) визначення шляхів поєднання комп'ютерних і традиційних технологій навчання (сумісність комп'ютерних технологій з традиційними засобами і формами навчання є важливим методичним принципом їхнього застосування; під час планування уроків необхідно відшукати оптимальне співставлення навчальних програм з іншими (традиційними) засобами навчання)» [4, 197].

Висновки з даного дослідження. Отже, для професійної підготовки вчителя географії питання вмілого використання всього спектру наявних

інформаційно-комунікаційних технологій стає особливо актуальним. Інформатизація системи педагогічної (в тому числі географічної) освіти повинна стати одним із пріоритетних напрямків у розвитку сучасної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Интернет в гуманитарном образовании: Учебное пособие для студентов вузов / Под ред. Е.С. Полат. М., 2001. – С. 12.
2. Корнєєв В.П. Використання інформаційно-телекомунікаційних технологій у навчанні географії // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2008. – № 3(103). – С. 4-6.
3. Машбиц Є.І. Основи нових інформаційних технологій навчання. – К.: Основа. – 1997. – С. 21.
4. Методика обучения географии в общеобразовательных учреждениях: учебное пособие для студентов вузов / Душина И.В., Пятунин В.Б., Летяги А.А. и др.; под ред. И.В. Душиной. – М.: Дрофа, 2007. – 509 с.
5. Сисоєва С.О., Осадчий В.В. Професійне консультування молоді: можливості мережі Інтернет: Навч.-метод. посібник. – Мел. ІПППО, 2005. – 200 с.